

סימן א

בדין ארבע כוסות ביין של שביעית¹

מגולין שתאבד בהן המרה, ר' יוסי אומר בכלים כל שהוא ובקרקעות ארבעים סאה, ולהכי במים שאין בהם ארבעים סאה (בקרקע) אסור לקנח, וז"ב.

ומעתה אני מבאר בעז"ה גם הירושלמי דר' כוסות ע"פ משנה מפורשת, דהנה בירושלמי שם קמבעי נמי אם יוצאין ד' כוסות ביין מזוג, ופירשו שם כל המפרשים דהאבעיא היא משום דלקידוש בעינן יין הראוי לנסכים ומזוג פסול לנסכים. וכן לענ"ד נמי האיבעיא ביין של שביעית, דהרי תנן במנחות (דף פ"ו ע"ב) שאין מביאין נסכים אלא מכרמים העבודים, ומפרש כברייתא שם דבעינן כרמים העבודים פעמיים בשנה, משום דכרם שאינו עבוד היין חלש בטבעו, ומסיים שם בגמ' [דף פ"ז ע"א] רב יוסף הו"ל קרנא דפרדיסא דרפיק ביה טפי ריפקא ועביד חמרא דדרא מיא על חד תרין עיין ברש"י שם [ד"ה ודרי]. ולהכי קמבעי מהו לצאת ביין של שביעית שהרי בשביעית הכרמים אינם עבודים, ופשיט ל' דתני ר"ח יוצאין ביין של שביעית, וכן פשיט שם הירושלמי דגם ביין מזוג יוצאים, אע"פ שפסול לנסכים, ואכמ"ל יותר. אבל זאת אודיע שהגאון הנפלא ר' אליהו דוד **תאומים** זצ"ל ראה באורי זה וקלס'י מאד.

עזרא במהרי"ל אלטשולער החופ"ק וואיינוטא יע"א

בירושלמי שבת פרק המוציא יין [הלכה א', דף נ"ד ע"א], ובפסחים פרק ערבי פסחים [הלכה א', דף ס"ט ע"א], ובשקלים פרק ג' [הלכה ב'], מביא בין כמה איבעיות לענין יין לארבע כוסות, "מהו לצאת ביין של שביעית". ופשיט תני ר"ח יוצאין ביין של שביעית. וכבר עמדו על איבעיא זו רבים, וכמה דיו נשפך וכמה קולמוסין נשברו לבאר מקום הספק. ובספר שדי חמד חלק [חלק ט'] דברי חכמים [סימן נ', אות י"א י"ב] הובאו פלפולים שונים בזה. וגם בתורת א"י ח"ז שנה ב' סי' ל"ט פלפל בזה הגאון הגדול **רצ"פ פרנק שליט"א**, ואני בעניי בארתי כבר ירושלמי זה בתכלית הפשיטות בספרי הקטן תקנת ארצות [סי' י"ט] שהוא עתה יקר המציאות, לכן אני מוצא לנפשי חובה להביא באורי ב"תורת ארץ ישראל" יראו ישרים ומבינים וישפטו.

כל הרגיל מעט בנוסח תלמוד ירושלמי יודע דלישנא קלילא נקט (ב"ק ו' ע"ב), ומקצר מאד בלשונו וסומך על המעיין הישר, וזה א"צ לראיות. ומ"מ אביא בזה דוגמא קטנה מסוף פרק המוציא יין בירושלמי [הלכה ו', דף נ"ו ע"ב] "מים שאין בהם ארבעים סאה אסור לקנח בהם", ולא נתבאר במפרשים שם הטעם, והוא לכאורה פלא. אבל נראה ברור דכונת הירושלמי הוא ע"פ המשנה דתרומות (פרק ח' מ"ה) שיעור מים

סימן ב

עוד בהנ"ל ובענין יין שביעית לנסכים¹

הקטן תקנת ארצות סי' י"ט, הנדפס בשנת תרנ"ט בודשא, וקלס'יה מאד, ואמר שהוא קרוב לאמת, או אמת לאמתו.

(א) **ומה** שהעיר מר מהתורה כהנים [ויקרא כ"ה ו', אות י"א מהתורה והמצוה]. דאיתא

בעזחש"ת, אסרו חג הסוכות תרצ"ג בוואיינוטא יע"א מכתב יקרתו הניעני זה ימים אחדים, ואני נותן למר תודה רבה לבבית עליו, כי כמובן שמחה גדולה לאיש ביודעו כי דבריו מוסכמים לרוב גדולי ישראל, וכבר כתבתי שם בתורת א"י כי גם הגאון הצדיק האדר"ת זצ"ל, ראה את באורי זה בספרי

סימן א 1. נדפס בקובץ תורת א"י ניסן - סיון תרצ"ב, סי' נ"ד. סימן ב 1. נדפס בקובץ הר המור שביעית עמ' קס"ו.

שם לאכלה ולא למנחות ולא לנסכים², וגם תירץ דהכונה שם היא על חליפי שביעית, ההערה נכונה וגם התרוץ נכון³. וגם בדוחק י"ל דכונת התו"כ לא על יין אלא על שמן, דגם שמן אקרי לפעמים נסכים, אבל זה דוחק. אבל כתבתי זה, באשר כעין הערת הדר"ג הקשה הטורי אבן⁴ בר"ה דף ט"ו [ע"א, ד"ה פטורה] דלמ"ל קרא לדורותיכם לחייב שביעית בחלה, דאי לאו קרא הוה אמינא דפטור מחלה, הואיל דאם נטמא היא בשריפה, תיפוק מדאצטריך קרא בירושלמי ובספרי לפטור שביעית מתרומה ומעשר, הרי מוכח דלא חיישינן לטומאה, יעו"ש.

ולענ"ד נראה דקרא אצטריך לענין שמן של שביעית דפטור מתרומות ומעשרות, דאי לאו קרא היה חייב, דהא בשמן לא שייך חשש טומאה דהא מותר להדליק בו⁵, ושמן של שביעית ניתן להדלקה⁶, ואין כאן משום הפסד. אבל חלה של עיסה, דודאי אסור להדליק עיסה של שביעית, שפיר הוה חיישינן לדלמא מטמא, ולהכי צריך קרא לדורותיכם. ולדעתי זה נכון בלי דוחק.

ג) ומה שתירץ שם הטורי אבן, דקרא אתי למעט תרומה שלא הוכשרה דאי אפשר לטמא. בעניותי נ"ל שהוא דוחק גדול, דלמה לא נימא דפירות שביעית פטורים מתרומות ומעשרות שאלו יוכשרו ויטמאו בעו שריפה, ובפרט למ"ד בחולין (דף קי"ח ע"ב) דהכשר תחילת טומאה היא, והרי מותר לכתחילה להכשיר פירות תרומה לצורך אכילה כמו שכתבתי בתשובה שהדפסתי בסוף ספרי הדרושי "תקון האדם"⁷ [שלשה עקזעמפלארין מהן ודאי ישנם בירושלים, אחד אצל הרב דראגאלע⁸ גיסו של אדמו"ר הרא"י קוק שליט"א, ואחד אצל הרב דפאירע שליט"א⁹, ואחד אצל ועד הרבנים המאוחד שליט"א]. וצריכין

לדחוק ולומר כעין סברא דתרי רואין לא אמרינן, או תרי מיגו לא אמרינן, וזה דוחק. וקשה עלי להאריך אבל מה שתירצתי דבעינן קרא לשמן של תרומה הוא נכון בעיני בלי דוחק כלל כמוש"כ לעיל.

ג) ומה שתירצתי הערת כתר"ה על הספרא דאמר לאכלה ולא למנחות ולא לנסכים, דמנחות הכוונה הסולת, והנסכים הכוונה על השמן, שלא מצינו דשמן בעי פרדסים עבודים, אין זה רחוק. שהרי מצינו כמה פעמים דשמן המשחה קרוי נסכים, ובמנחות (דף פ"ט [ע"א] - ע"ב) מערבין נסכי אילים בנסכי פרים, נסכי כבשים בנסכי כבשים, אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים, הרי דשמן המנחות מקרי נסכים. ולא עוד אלא שהמשנה מסיימת שם בזה"ל, הכבש הבא עם העומר אע"פ שמנחתו כפולה, פירוש הסולת, כלומר הגרש כפולה שני עשרונים, לא היו נסכיו - השמן - כפולים, ויעו"ש בגמרא. הרי לפנינו להדיא דמנחה הכוונה על הסולת לבד, ונסכים על השמן בלא הסולת. וא"כ לא רחוק לומר גם כוונת הספרא בפרשת בהר לאכלה ולא למנחות, שהסולת לא תהיה של שביעית, ולא לנסכים שהשמן לא יהיה משל שביעית. ויין של שביעית באמת לא בעינן קרא למעט כיון דבשביעית ליכא כרמים העבודים. וכבר כתבתי לעיל שגם בעיני הוא דוחק, אבל אין זה דוחק גדול עכ"פ. אבל מ"מ תירוצו דמר פשוט יותר כמוש"כ לעיל, והאמת עד לעצמו.

ד) ולבאורה נפל ברעיוני לומר, דרבי ס"ל במשנה דמנחות שם (דף פ"ו ע"ב) דאין מביאין יין ישן שעבר עליו שנה לנסכים, חולק על המשנה האומרת דמכרם שלא עובד אין מביאין נסכים, דא"כ בשנה השמינית מאין יקחו

2. על מש"כ הגר"ע זצ"ל בסימן הקודם, בבאור הירושלמי דאין יוצאין ד' כוסות בין של שביעית, משום דין של שביעית פסול לנסכים, דבעינן יין מכרמים העבודים. וע"ז העיר הרא"י זסלנסקי ז"ל, דא"כ למה הוצרכנו למעט "לאכלה ולא לנסכים", הרי כיון שאין יכול לעבד שדהו בשביעית, שוב אין יכול להביא ממנו נסכים. 3. וראה בספר הדרת הארץ שנדפס מרשימות הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל פרק י' סי' י"ב. 4. וראה עוד להלן סי' ג' אות א', וסי' ד' ד"ה ובנוגע, וסי' ה' אות ב'. 5. רמב"ם פ"ב מתרומות הי"ד. 6. רמב"ם פ"ה משמיטה ה"ח. 7. ונדפסה לעיל בחלק אר"ח סי' א' אות ט'. 8. הוא הגאון רבי יעקב רבינוביץ תאומים זצ"ל הנזכר בתשובה הנ"ל. 9. הוא הגאון רבי שלום גרשון קב זצ"ל הנזכר לעיל בחלק יו"ד סי' י'.

נסכים, הרי היין של שנה ששית כבד ישן הוא ^{אגרי תוספת} דחייא, דהרמב"ם הא דר' יוחנן מחליף אינו בשנה שמינית. וא"כ י"ל דהתו"כ פרשת בהר אתיא כרבי ואתי שפיר. אך שבתי וראיתי שאין זה אמת, שהרי מפורש בפסחים (דף נ"ג ע"א) דאוכלין בענבים עד הפסח, הרי שיש ענבים שלא נעשו עדיין יין גם בזמן הפסח, ואם כן הרי יש יכולת לעשות יין מענבים של שנה ששית אחר הפסח של שנה שביעית, וכשיבא שנה שמינית יביאו היין מכרמים העבודים בשנה הששית, ומ"מ היין אינו עדיין ישן שלא עבר עליו שנה מאז נעשה יין, וזה פשוט. ועוד אפשר באופנים אחרים לצייר יין שאינו ישן ומכל מקום אינו מאלה הענבים שגדלו בשנה השביעית, אבל קשה עלי להאריך.

(ו) מה שכתב כתר"ה על אודות פירוש המפרשים בהירושלמי¹⁰ ונדחק ליישבם אינני רואה נחוץ להעיר בדבריו, דבאמת לכולהו אית להו פירכא, ובפרט מש"כ התקלין חדתין דקאי אלאחר הביעור מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, הוא פלא גדול לומר (דאכילה) [באכילה] ושתיה מצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ יוצאין בפסח במצה של טבל וכו', המפורשים במשנה פ"ב דפסחים [דף ל"ה ע"א], שאין יוצאין בהם, ישתקע הדבר ולא יאמר. גם זה אין ספק דהירושלמי פשיט דביין של שביעית יוצאין אף לכתחילה, וקשה לי להאריך.

(ה) דרך אגב אכתוב כאן בהא דפסחים שם אוכלין בענבים עד הפסח, בזיתים עד עצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים, ר' יוחנן תרתי בתרייתא מחליף. פירש"י מחליף בגרוגרת עד הפורים, בתמרים עד החנוכה. והרמב"ם פוסק (הלכות שמיטה ויובל פ"ז הי"א) כדאיתא בברייתא [ולא] כר' יוחנן, ולכאורה קשה, למה לא פסק כר' יוחנן.

ושמעתי בילדותי ממש בשם הגאון רבי תנחום גרשון ממניסק ז"ל בעהמ"ח ספר אילנא

סימן ג

הערות בריני שביעית¹

חנוכה בשמן של שביעית כיון שאסור להשתמש באורה עכ"ל, והביא זה מהוראת גדולי אחרונים. אבל לענ"ד כיון שכתב הט"ז באו"ח סי' תרע"ג סק"ה אהא דאיתא שם בשו"ע ונוהגים להדליק נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורה יהי' לאור הנוסף, וז"ל הט"ז אין להקשות הא אכתי הו"ל

א

הדלקת נר חנוכה בשמן של שביעית

בספר "כרם ציון" קונטרס "ישועות הארץ" שי"ל ע"י חכמי "מדרש בני ציון בירושלים" ת"ו, פרק י"ג אות י"ד², כתוב וז"ל: אין להדליק נר

10. לענין יין של שביעית לד' כוסות, הנזכר בסימן הקודם.

סימן ג 1. נדפס בשערי ציון טבת - אדר תרח"ץ. 2. ראה גם כרם ציון השלם אוצר השביעית ירושלים תשכ"ה, הלכות פסוקות פי"א סעי' י"ב.